

Clypevs Theologiæ Thomisticæ

Continens Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate; de Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Parisiis, 1669

Art. I. An & quid sit lex humana, quibusve conditionibus & qualitatibus gaudeat?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77355](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77355)

stat in legibus usucapionis, & prescriptionis, A quæ auferunt à vero domino quod suum est, à ludque transferunt in dominium usucapientis, cum tamen sit juris naturalis, ut nullus propriis bonis ab altero spoliatur: Ergo juri naturali per positivum derogari potest.

68. Respondeo, negando Antecedens, nam per leges usucapionis & prescriptionis, non derogatur propriè legi naturali præcipienti quod nullus propriis bonis ab altero spoliatur, sed solum fit mutatio materiæ legi antea subiectæ. Lex enim naturalis prohibet tantum ne retineatur alienum, domino rationabiliter invito: cum verò per leges usucapionis & prescriptionis transferatur dominium bonorum præscriptorum, dominus non est rationabiliter invitus; quia nimirum leges illæ institutæ sunt ad bonum commune tuendum & conservandum, ne scilicet rerum dominia diu incerta maneant, & ne lites interminabiles fiant, & supra numerum multiplicentur.

69. Objicies quintò contra secundam partem quartæ conclusionis: Præceptum negativum furti pertinet ad legem naturalem, cum ad eam omnia præcepta decalogi (excepto præcepto de sanctificatione sabbati) pertineant, ut articulo præcedenti ostensum est: Sed tale præceptum pati potest interpretationem per episcopiam, & dici non obligare in eo casu in quo aliquis à domino invito aliquid accipit in extrema necessitate: Ergo interpretatio per episcopiam locum habere potest in lege naturali.

70. Respondeo, concessâ Majori, negando Minorem, cum enim quis declarat per legem illam non furaberis, non esse prohibitum accipere aliquid ab alio, ad vitam in extrema necessitate sustentandam, hæc declaratio non pertinet ad episcopiam, sed est simplex legis interpretatio; quia cum sit aliqua mutatio in objecto vel circumstantiis intrinsicis, propter quam actus definit esse malus, tunc propriè loquendo non est episcopiam, cum non versetur circa materiam à lege comprehensam, sed est declaratio materiæ legis.

§ III.

Corollarium præcedentis doctrinæ.

75. EX dictis colligitur, Deum propriè loquendo in nullo ex præceptis Decalogi dispensare posse, tum quia talia præcepta (ut supra ostendimus) ipsam intentionem legislatoris, scilicet Dei, continent; tum etiam quia id quod eis præcipitur est intrinsecè bonum, qualis est dilectio Dei, & quod per ipsa prohibetur est intrinsecè malum, ut perjurium. Si tamen sit sermo de dispensatione impropiè & late, ut se extendit ad immutationem quæ cessat legis materia, aut lex ipsa, variatione circumstantiarum, & subtractione conditionis requisitæ, Deum dispensare posse in præceptis secundæ tabulæ, non tamen primæ, quia quæ sunt contra præcepta primæ tabulæ, cum sint contra Deum, ita habent conjunctam malitiam, ut nec variatione alicujus circumstantiæ mutari possit materia sufficiens peccati; fieri enim nequit, ut quod est contra Deum, non sit inordinatum, illicitum, & malum; unde odium Dei, aut cultus idoli, nullâ circumstantiâ, potest fieri bonè aut non malè: quæ verò sunt contra præcepta secundæ tabulæ, cum sint immediatè contra proximum, contra quem aliquid potest fieri licitè auctoritate divinâ, non ita habent con-

72. junctam malitiam, ut variatione alicujus circumstantiæ mutari non possit materia sufficiens peccati; si enim Deus facultatem alicui faciat occidendi hominem, illum absque peccato potest occidere.

Nec obstat adimpletionem voti pertinere ad præcepta primæ tabulæ, & in voto posse dispensari. Respondetur enim cum D. Thoma 2. 2. qu. 88. art. 10. ad 2. quod adimpletio voti, durante voti obligatione, est de lege naturali, & pertinet ad præcepta primæ tabulæ; per dispensationem autem voti, cessat ejus obligatio; sicque non relaxatur præceptum juris naturæ, nec in eo aliquo modo dispensatur; sicut nec quando dispensatur in lege humana, aliquo modo dispensatur in lege naturæ, & mandato divino, præcipiente, ut legi humanæ obediatur; quia per dispensationem fit, ut lex humana, ejusque obligatio cesset in hoc casu. Verba S. Doctoris sunt: *Sicut ex jure naturali, & præcepto divino, tenetur homo implere votum, ita etiam tenetur ex eisdem obedire superiorum legi vel mandato. Et tamen cum dispensatur in aliqua lege, non fit ut legi humana non obediatur, quod est contra legem naturæ, & mandatum divinum, sed fit, ut hoc quod erat lex non sit in hoc casu: ita etiam auctoritate superioris dispensantis fit, ut hoc quod continebatur sub voto, non contineatur, in quantum determinatur in hoc casu, hoc non esse congruam materiam voti. Et ideo cum Prelatus Ecclesie dispensat in voto, non dispensat in præcepto juris naturalis vel divini, sed determinat id quod cadebat sub obligatione deliberationis humane, que non potuit omnia circumspicere.*

DISPUTATIO IV.

De lege humana.

Ad questionem 95. D. Thomæ.

DUM leges humanæ à naturali ut rivuli à fonte deriventur, merito S. Doctor, postquam egit de lege naturali, statim differit de lege humana, circa quam plures ac celebres occurrunt difficultates & controversiæ, frequentibus articulis discutiendæ, & resolvendæ.

ARTICVLVS I.

An & quid sit lex humana, quibusve conditionibus & qualitatibus gaudeat?

76. Ico primò, præter legem naturalem & divinam, adhuc necessarias esse leges humanas. Ita D. Thomas hic art. 1. ubi legum humanarum necessitatem probat hoc discursu: Protervis & ad vitia pronis, qui verbis facile moveri non possunt, necessarium fuit, quod per vim & metum ab alio cohiberentur à malo, ut saltem sic malè facere desisterent, & aliis quietam vitam redderent, & ipsi tandem per hujusmodi assuetudinem ad hoc perducerentur, quod voluntariè facerent quod prius metu implebant, & sic fierent virtuosus: Sed hæc cohibitio cogens metu pœnæ, fit per disciplinam legum humanarum, juxta illud Isidori lib. 5. Etymolog. cap. 20. quod

affert S. Doctor in argumento sed contra: *Facta sunt leges, ut humano metu humana coerceretur audacia, itaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refraneur nocendi facultas*: Ergo necessarium fuit, ad pacem hominum, & virtutem, aliquas leges poni ab hominibus. Id autem multo magis necessarium esse ex eo colligitur, quod in lege naturali nulla pœna decernitur; in divina verò, pœna in altero sæculo duntaxat subeunda præscribitur: hæc autem propter sui dilationem & invisibilitatem, non ita homines deterere solet, ac pœna, quæ per legem humanam statuitur, cum ipsa præsens sit & visibilis.

Præterea lex humana multum conducit ad hoc ut lex divina à rudioribus intelligatur, quippe cum humanà lege interdum illa proponantur quæ sunt legis divinæ, & quæ eam explicant & elucidant. Multa etiam sunt ad humanam vitam conducunt, quæ tantum ex lege divina & naturali probabiliter colliguntur (ut fures esse morte plectendos, illegitimos ad hereditatem non esse admittendos) quæ per legem humanam præscribuntur: opus ergo est dari leges aliquas humanas tam civiles quam Ecclesiasticas. Item necesse erat ut lex divina & naturalis, ad certum tempus & modum per legem humanam determinarentur, ut constet in præceptis Ecclesiasticis de jejuniis quadragesimali, de confessione annua, & communione Paschali, quæ tempus & modum divinorum præceptorum determinant. Demum si nullæ essent leges humanæ, adulteria, furta, homicidia, & qualibet alia scelera, quæ statim Rempublicam funditus everterent, impune, graffarentur, juxta illud vulgatum Augustini: *Remota justitia (quæ per leges humanas potissimum statuitur) quid sunt regna, nisi magna latrocinia?* Unde merito dixit Aristoteles 3. Rhetoric. Reipublicæ salutem in legibus constitutam esse.

Dico secundò: Lex humana est ordinatio rationis humanæ ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet sufficienter promulgata. Vel dictamen rationis practicæ in Principe communitatem aliquam perfectam gubernante.

Patet bonitas hujus definitionis: nam per illam exactè explicantur genus & differentia legis humanæ; per ordinationem enim seu dictamen rationis ordinantis, explicatur ratio generica, in qua lex convenit cum consilio & simplici mandato. Dum autem subditur, *ad bonum commune*, excluditur privilegium, quod in bonum privatum alicujus particularis duntaxat conceditur, & dum subjungitur, *à superiore perfectam communitatem gubernante*, explicatur vis & efficacia coactiva legis, à superiore habente supremam potestatem jurisdictionis emanans, excluditurque per hanc particulam consilium; Tum quia non est à superiori, ut tali, cum possit esse ab æquali vel inferiori: Tum etiam, quia non habet efficaciam & vim cogentem. Similiter defectu hujus secundæ conditionis excluditur à ratione legis per eandem particulam simplex ordinatio vel mandatum prælati, aut alterius superioris, sine præcepto. Demum per hæc verba, *sufficienter promulgata*, explicatur conditio quædam intrinseca & per se requisita ad complendam virtutem legis, ut disp. 1. art. 4. fusè declaravimus.

Aliæ à Jurisperitis traduntur legis humanæ definitiones: Gratianus enim cap. *Lex* distinct. 2. ait quod *lex est constitutio populi, quæ majores*

A *natu simul cum plebibus aliquid sanxerunt*. Papinianus verò lege 1. ff. de legibus, sic eam describit: *Lex est commune præceptum, virorumque prudentum consilium, delictorum cohibitio, & communis Reipublicæ sponso*. Demum Rebuffus in præmio constitutionum regalium Glossa 1. num. 1. hanc tradit legis humanæ distinctionem: *Lex est commune bonum, sine quo nihil unquam boni fieri possit*. Verùm ea quam assignavimus, exactior est, meliùsque genus, & differentiam legis humanæ declarat.

Dico tertio, conditiones & qualitates legis humanæ, rectè describuntur ab Isidoro lib. 5. Etymol. cap. 21. & à Gratiano cap. *Erit autem lex*, dist. 4. his verbis: *Erit autem lex honesta, justa, possibilis secundum naturam, secundum consuetudinem patriæ, loco & tempori conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque, ne aliquid per obsecrationem in captivum contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta*.

Probatum conclusio singulas legis humanæ conditiones seu qualitates explicando. In primis ergo lex debet esse honesta & justa, cum ordinetur ad componendos hominum mores, qui & honestate virtutis & justitiâ potissimum componuntur. Unde Cicero 1. de legibus, legem definit *virtutiorum emendatricem, commendatricemque virtutum*. Id etiam constat ex potestate ferendi leges, quæ vel divinæ est, vel à Deo manat aliquo modo, juxta illud Proverb. 8. *Per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt*: Atqui Deus, qui summè bonus est & rectus per essentiam, non potest suis legibus nisi justa & honesta statueret: Ergo nec alij, qui potestatem minorem & ab illo derivatam habent, datamque non in destructionem, sed in ædificationem, ut ait Apostolus 2. ad Corinth. 13. Unde Augustinus lib. 1. de libero arbit. cap. 5. *Mihilex esse non videtur, quæ justa non fuerit*.

Ad majorem hujus conditionis intelligentiam, observandum est, dupliciter intelligi posse, legem aliquam esse justam & honestam, nimirum vel quia id quod præcipit aut statuit est honestum antecedenter ad legem, vel saltem consequenter, quia licet sit de se indifferens, per legem refertur ad bonum finem, & in aliqua materia virtutis constituitur. Hoc secundum ad legem sufficit, possunt enim per leges aliqua statui, quæ erant antecedenter indifferentia, ut ferre certum genus armorum, aut vestium, abstinere à certo genere ciborum, & similia. Illudque est discrimen inter legem naturalem & positivam, sive humanam, quod lex naturalis nihil præcipit aut prohibet, nisi antecedenter honestum, aut turpe; leges verò positivæ multa præcipiunt aut prohibent antecedenter indifferentia, & non bona, nisi quia præcepta in ordine ad bonum finem, aut non mala, nisi quia prohibita.

Advertendum est etiam, aliquod reperiri discrimen inter has duas legis humanæ qualitates, seu inter has duas particulas *honestæ, & justæ*, lex enim eatenus honesta dicitur quatenus præcipit quod honestum est, & non malum; justa verò, quia debet æqualiter & sine exceptione omnes subditos comprehendere. Vel ut ait D. Thomas hîc art. 3. ly *honestæ* refertur ad hoc quod religioni congruat; ly verò *justæ*, ad hoc quod sit rationi conformis. Unde primâ qualitate carebat quâ 2. Machab. 6. Eleazarum, & cap. 7. septem fratres, unâ cum matre apprehensi, com-

pellabantur carnes porcinas manducare contra fas & religionem Iudæorum. Altera verò carebant leges eorum, de quibus dicitur Isaiæ 10. *Va qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitiam scripserunt, ut opprimerent in iudicio pauperes.*

9. Secundo dicitur quod lex debet esse possibilis, quod non solum intelligitur de possibilitate physica, sed etiam de morali, nempe ut sit subditorum viribus temperata, quas non destruere sed juvare debet; unde regulariter loquendo non debet præcipere res multum arduas & difficiles, ac valde duras secundum hominis inclinationem & alias circumstantias. Lex enim humana talis debet esse quod dirigat multitudinem cui imponitur ad bonum commune: Sed lex humana quæ præciperet aliquid valde durum & difficile, non dirigeret hoc modo, quia potius tali lege multitudo perturbaretur; nec deserviret directioni & compositioni morum illius, sed potius esset illi laqueus, cum vix à paucissimis observaretur, ob difficultatem rei præceptæ, & humanam fragilitatem: Ergo non esset vera lex. Adde quod potestas humana ferendi leges, non est suprema, sed fragilitati humanæ accommodata, & ad regendum politicè subditos ut cives, non ut mancipia.

Dixi regulariter loquendo, quia scilicet quando urget necessitas boni communis, pro ejus conservatione tenemur difficillimas leges servare, cuiusmodi est lex de exponenda propria vita pro pace & concordia totius regni; nam sicut lex naturalis dicitur, exponendum esse membrum pro conservatione totius suppositi, ita lex humana à naturali derivata, iuste præcipere potest, pro conservatione totius corporis Reipublicæ, exponere membra civium. Verum etiam talis lex non debet censei valde difficilis, quia licet absolute loquendo difficilis sit, attentâ inclinatione hominis secundum se consideratâ, nihilominus hæc & nunc cum istis circumstantiis difficilis censei non debet, cum sit conforme inclinationi naturali, bonum commune maximum, proprio anteponei, etiam maximo, quia sine conservatione boni communis proprium conservari nequit; unde semper stat, quod lex humana debet esse de possibili moraliter.

Ex his colligitur, quod si Prælati tot leges aut præcepta imponat subditis, ut sit valde durum ea implere, subditos ab illorum observatione excusari. Quare Prælati à multitudine præceptorum cavere debent, ut docet D. Thomas 2. 2. quæst. 105. art. 1. ad 3. Unde in prologo constitutionum Ordinis nostri sic dicitur: *Porro Prælati omnes à multitudine præceptorum, & ordinationum abstinere, ne laqueum animabus subditorum injiciant.* Et Soto lib. 1. de Iustitia quæst. 5. art. 3. hæc scribit: *Id maxime legiferi deberent considerare, ne multitudine subditos obruerent, sed illis tantum essent contenti, quæ sunt penitus necessaria, nam ipsa multitudo fit statim impossibilis. Unde illico efficiuntur veluti araneorum tela, quibus muscæ arcentur, non leones. Legum, inquam, immodica turba hoc solum præstat, ut boni & mites, qui legibus non indigent, circumsepti vivant: perveraces autem & indomiti leges plures habeant, quas pessudent ad suas explendas libidines.* Hanc legum multitudinem reprehendunt etiam Seneca Epist. 94. Innocentius III. cap. ubi periculum in sexto, & D. Augustinus Epist. 119. cap. 19. circa finem, maxime in regimine Ecclesiastico,

A Tertiò additur, secundum consuetudinem patriæ: *Non enim (inquit S. Thomas) potest homo solus in societate vivere, aliorum morem non gerens.* Propter quod ubi est mos ne virgines e domo exeant, quo usque marito copulerentur, aut viduæ toto mense vel anno luctus, aut puerperæ diebus purificationis, à præcepto audiendi sacrum excusantur.

Quartò subditur, loco & tempori conveniens, quia debitas circumstantias habere debet. Unde videmus (inquit Augustinus) aliud jam dudum licuisse, & post horam non licere; quiddam in illo angulo permitti, aut juberi, quod in isto jure veteretur & vindicetur.

B Quintò lex debet esse necessaria, ad remotionem scilicet malorum; si enim in Republica rectè omnia consent, supervacanea videtur lex.

Sextò debet esse utilis, nam si nullam afferat communi bono utilitatem, erit frustranea & inanis, subindeque inefficax ad obligandum, cum omnis lex essentialiter ordinetur ad bonum commune conservandum & promovendum. Verum iudicium hoc de utilitate legis non est penes subditos, sed penes superiorem; unde semper lex est servanda, quando evidenter non constat de ipsius inutilitate.

Septimò debet esse manifesta, id est clavis perspicuisque concepta verbis, ut ab omnibus intelligi possit; nisi enim talis sit, nihil aliud quam captionem & laqueum continebit. Unde Justinianus C. de legibus: *Leges (inquit) sacratissima ab omnibus intelligi debent, ut universi præscripto earum manifestius intellecto, prohibita declinent, & faciani præscripta.*

Demum dicitur, legem nulli privato commo- do, sed pro communi utilitate civium esse conscriptam, quia ad bonum commune lex ordinari debet, ut disp. 1. art. 3. ostensum est; soletque ut tenacius & firmitus memoriæ subditorum infigatur, scriptis mandari, licet hoc non sit de essentia legis, sed aliquid ipsi merè accidentale, ut docet Aristoteles 10. Ethic. cap. ultimo dicens: *Scripta ne sint, an non scripta leges, interesse nihil videtur.* De quo fusiùs disp. 1. art. 4. §. 3.

ARTICVLVS II.

Qualem promulgationem requirat lex humana, ut obliget?

V Azquez hic disp. 156. cap. 2. & Lorca 15 disp. 18 existimant, omnes leges tam Pontificias quam civiles esse sufficienter promulgatas, si in sola curia Regis aut Pontificis publicentur. Medina verò supra quæst. 90. art. 4. & Molina Tract. 2. de iustitia & jure disp. 295. censent non sufficere promulgationem in curia Regis aut Pontificis, sed esse necessariam aliam magis specialem in insignioribus locis regni, si lex est civilis, & in singulis dioccesibus, si leges fuerint Pontificiæ. Alij verò asserunt, leges Pontificias sufficienter promulgari in sola curia Romana, civiles verò non esse sufficienter promulgatas, nisi in singulis provinciis, & præcipuis regni civitatibus publicentur. Ita Sylvester verbo *Lex* quæst. 6. Joannes Andræus & Panormitanus, in cap. 1. *Noverrint* de sent. excomm. Quos sequuntur Valentia Suarez, Azorius, & alij. Pro resolutione Notandum est, diversum iudicium ferendum esse de promulgatione requisita & sufficienti ex natura